

uit de literatuur

TELEVISIE

Hans-Friedrich FOLTIN und Gerd WÜRZBERG,
Arbeitswelt im Fernsehen. Versuch einer Programmanalyse,
Pahl-Rugenstein Verlag, Köln, 1975, 124 blz.

Door middel van een uitvoerige kwantitatieve analyse van één maand ARD en ZDF-TV-programma's, aangevuld met enkele kwantitatieve en kwalitatieve steekproefmatige deelanalyses, willen de auteurs nagaan in welke mate en hoe de 'arbeidswereld' op de TV aan bod komt. De conclusie is realistisch én relativerend: de 'arbeidswereld' (hiermee wordt zowel de arbeids-, consumptie-, woon- als vrijetijdssituatie van de loonafhankelijke bedoeld) is in het TV-aanbod weinig of niet vertegenwoordigd; waar ze wél ter sprake komt (o.a. in enkele 'progressieve' programma's) is ze systeembevestigend.

J.S.

Rupert NEUDECK (Hrsg.),
Den Dschungel ins Wohnzimmer. Auslandsberichterstattung im bundesdeutschen Fernsehen,
Medium Dokumentation 7, Verlag Haus der Evangelischen Publizistik, Frankfurt/Main, 1977, 198 blz.

Een bespreking van deze publikatie zou een boek op zichzelf kunnen vormen daar er zoveel facetten van de informatie-industrie aangeraakt worden die een nadere analyse vergen.

Dit werk werpt een blik op de arbeidsomstandigheden van de buitenlandse correspondenten van de twee Duitse TV-netten en de gevolgen daarvan voor de buitenlandse berichtgeving.

Na een inleidend deel over het ontstaan van het correspondentennet - dat in de beginfase totaal verschillend uitgebouwd werd door ARD en ZDF - worden specifieke problemen besproken in verband met berichtgeving vanuit alle hoeken van de wereld. Verscheidene buitenlandse correspondenten komen hierbij zelf aan het woord. De rode draad die doorheen de diverse artikels loopt is de vaak aanwezige onmacht om gebeurtenissen te verslaan volgens de journalistieke normen van objectiviteit en vrijheid van informatie. Hierbij is het om het even of de correspondent in kwestie zich in Latijns-Amerika, Afrika of Azië bevindt. Alleen de wijze waarop of de vorm waarin censuur uitgeoefend wordt verschilt.

Aan de hand van concrete belevenissen tracht elke correspondent/auteur duidelijk te maken waar het schoentje wringt binnen de arbeidsregio.

Tot slot volgt een deel getiteld: "Kritik der Auslandsberichterstattung und Probleme medialer Vermittlung", dat besloten wordt met een overzicht van de buitenlandse ARD/ZDF studio's en een literatuurlijst.

Na het lezen van dit werk - alleszins geen onaangename taak - zijn bepaalde verhoudingen in diverse landen duidelijker geworden dan een reeks TV-uitzendingen het zouden kunnen uiteenzetten. Wellicht omdat er juist gebeurtenissen vermeld worden die niet kunnen/mogen uitgezonden worden.

C.L.B.

Brigitte STEIN,
Die Droge im Wohnzimmer,
Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1979, 316 blz.

In deze studie - een vertaling van het Amerikaanse werk uit 1977 van Mary Winn Miller 'The Plug-In Drug' - wordt de televisie definitief veroordeeld en afgewezen als één van de meest 'destructieve' ontdekkingen van de laatste decennia.

De TV-verslaving blijkt volgens de auteur vooral voor de allerkleinsten (2-5 jaar) katastrofale gevolgen te hebben.

Onderzoekingen in de VS hebben uitgewezen dat deze publieksgroep meer dan 1/3 van haar 'wakkere uren' doorbrengt voor het televisiescherm. Deze bovenmaatse en onverantwoorde televisieconsumptie zou in het verleden bij de meeste onderzoekers al te weinig aan bod zijn gekomen. De voorbije researchrapporten bleken immers uitsluitend gefixeerd te zijn op de inhoud van de televisieprogramma's.

De opeenvolgende hoofdstukken van dit werk vormen een aaneenschakeling van negatieve TV-effecten, die geconcretiseerd worden door de dagelijkse gebeurtenissen en door het persoonlijk relaas van een aantal 'test'-families.

Volgens de auteur zou de televisie het verbale en het niet-verbale denkpatroon van het kind sterk onwrichten, waardoor zijn lees- en schrijfgedrag a.h.w. 'getelevisieerd' wordt.

De televisie zou bovendien door vele ouders bij de opvoeding van hun kind als een onmisbaar pedagogisch hulpinstrument ingeschakeld worden waardoor het klassieke gezinsritueel totaal verstoord wordt.

Om zich uit deze overgetelevisieerde maatschappij los te werken bestaat er volgens de auteur maar één alternatief: een totale TV-abstinentie!

K.H.

FILM

Burkhard DREHER,
Zur Lage und Entwicklung der deutschen Filmwirtschaft,

Duncker & Humblot, Berlin, 1978, 93 blz.

Aan de hand van overvloedig, in tabelvorm gegoten cijfermateriaal wordt de economische situatie van de filmindustrie in de Duitse Bondsrepubliek in 1975 in haar totaliteit doorgelicht.

De Duitse filmmarkt vormt geen uitzondering op de bestaande situatie in Europa. De Amerikaanse majors blijven een dominante positie bekleden. Ondanks de blijvende 'veramerikanisering' wordt de toekomst van de Duitse cinema in het licht van de recente A.V.-ontwikkelingen hoopvol tegemoet gezien.

K.H.

Michel GINTER,
Vie et mort d'une salle de cinéma de quartier,
Direction générale de la Jeunesse et des Loisirs du Ministère de l'Éducation nationale et de la Culture française, Brussel, 1977, 186 blz.

In deze studie, die oorspronkelijk als eindverhandeling is voorgebracht aan de sectie journalistiek van de U.L.B., wordt het levens- en stervensverhaal opgehangen van een buurtbioscoop in Anderlecht, de "Erasmus". Een belangrijk deel van de publikatie betreft een vergelijkend onderzoek naar de samenstelling van het bioscooppubliek in de "Erasmus" en de "Marivaux", een premièrezaal in het centrum van Brussel.

In zijn conclusie waarschuwt de auteur dat zonder tussenkomst van de gemeentelijke overheden de buurtbioscoop in ons land om economische redenen definitief zal verdwijnen, waardoor de culturele animatiemogelijkheden van de bevolking sterk verminderd worden.

K.H.

Jacques BELMANS,
La ville dans le cinéma,
Editions A. De Boeck, Brussel, 1977, 285 blz.

Zoals in de inleiding gesteld wordt, beoogt de auteur geen encyclopedische analyse van "de stad in de film".

Zijn werk is een geslaagd onderzoek naar een onaangeeroerd deelaspect binnen de eindeloze reeks van filmanalyses.

De diverse cinematografische benaderingen en functies van de stad (toeristisch decor, esthetisch-poëtisch decor, stad als 'rationele informatiebron' voor de geëngageerde documentaire, de stad als moloch voor zijn bewoners, stad en geweld...) worden in aparte hoofdstukken verduidelijkt met concrete filmvoorbeelden.

K.H.

Gideon BACHMANN,
Bewegte Bilder-Macht und Handwerk des Films,
Beltz Verlag, Weinheim/Basel, 1977 ; 144 blz.,
geïll.

In 22 hoofdstukken uitgesmeerd over dubbel zoveel onderverdelingen en alinea's poot de auteur een totaalbeeld op te hangen van het internationaal filmgebeuren in zijn diverse aspecten.

Zijn onbegrensde aanpak en benadering resulteert in een ridiculè oppervlakkigheid, waardoor dit werkje moeilijker als een must kan geklasseerd worden.

K.H.

Société des Réalisateurs de Films,
La règle du jeu. Situation du cinéma français. (1968-1978),
Editions Albatros, Parijs, 1978, 155 blz.

Dit werk is een recent manifest van de Société des Réalisateurs de Films (S.R.F.), een vereniging van Franse cineasten die onmiddellijk na de meirevolte van 1968 werd opgericht om de "artistieke, morele, professionele en economische belangen van haar leden te vrijwaren" en die haar volledige steun en medewerking verleent aan het uitwerken van een nieuwe structuur voor de Franse cinema. In dit document formuleren de cineasten hun eisenprogramma inzake een totale hervorming van het filmindustriële mechanisme in Frankrijk. Indien de overheid deze herstructureringsvoorstellen niet vlug accepteert, dreigt de Franse filmindustrie ten onder te gaan in een overbelaste crisis.

K.H.

Roy ARMES,
A critical history of British Cinema,
Secker & Warburg, Cinema Two-Series, London, 1978, 374 geïll.

In tegenstelling tot andere filmhistorici (o.a. Ernest Betts, "The filmbusiness, a history of British Cinema, 1896-1972"), die de filmindustrie in Groot-Brittannië identificeren als een Hollywoodkolonie, poogt Roy Armes de eigen verdiensten van de Britse cinema optimaal naar voren te brengen.

Op filmindustriële vlak wordt Arthur Rank tot de voornaamste internationale filmondernemers gerekend.

Maar vooral op filmartistiek niveau heeft Groot-Brittannië een belangrijke bijdrage geleverd.

In aparte hoofdstukken wordt ruime aandacht besteed aan de meest prominente figuren uit de Britse filmgeschiedenis (Hitchcock, Asquith, Korda, Grierson, Jennings, Fisher, Losey, Kubrick...).

In een laatste hoofdstuk wordt het geheel afgerond met een historisch overzicht van de alternatieve cinema in Groot-Brittannië.

K.H.

Francis COURTRADE,
Les malédictons du cinéma français,
Editions Alain Moreau, Parijs, 1978, 411 blz.

Op het ogenblik dat de geluidsfilm definitief een einde gesteld heeft aan de periode van de

stomme film start Francis Courtade zijn economische en politieke analyse van de Franse cinema.

De studie wordt uitgesmeerd over een achttal hoofdstukken, waarbij uitvoerig wordt ingegaan op de socio-economische en politieke moeilijkheden van de diverse periodes. De analyse van het filmgebeuren tot W.O. II blijft beperkt tot de klassieke thema's (economische crisis, impact van het oorlogsgebeuren...).

Vooraf door het exploreren van de recente (vanaf mei '68) ontwikkelingen en veranderingen binnen de Franse filmindustrie, heeft deze studie een belangrijke bijdrage geleverd tot de socio-economische geschiedenis van de Franse film.

K.H.

PERS

XXX,
Die Zukunft der Zeitung,
Verlag Hans Bredow-Institut, Hamburg, 1977, 290 blz.

Dit is de woordelijke weergave van alle op de Hamburger Medientage '77 uitgesproken referaten en interventies. De discussies waren in vier thema's opgedeeld: de toekomst van de krant, de taken en bevoegdheden van de dagbladuitgever, de nieuwe media (teletekst, videotekst, beeldschermtekst en kabeltekst), en de elektronische redactie. Omwille van de gevarieerde samenstelling van het congres, waaraan zowel communicatiewetenschappers, politici, uitgevers als journalisten deelnamen, werden voornamelijk erg algemene standpunten naar voren gebracht. Aan conclusies, laat staan resoluties kwam men niet toe.

J.S.

Maarten SCHNEIDER en Joan HEMELS,
De Nederlandse krant 1618-1978. Van "nieuwstydighe" tot dagblad,
Het wereldvenster, Baarn, 1979, 583 blz.,
geïll.

Een vlot geschreven en rijk gedocumenteerde evolutieschets van ruim drie-en-eenhalve eeuw Nederlandse persgeschiedenis. Deze vierde "geheel herziene en uitgebreide" druk van het voor het eerst in 1943 verschenen boek van Maarten Schneider, werd niet alleen bijgewerkt op basis van nieuwe verworvenheden en publikaties, maar werd ook aanzienlijk aangevuld met gegevens over de negentiende en twintigste eeuw. Die uitbreiding is vooral het werk van Joan Hemels. Het geheel beantwoordt in grote mate aan de in het voorwoord gestelde opzet: "de ontwikkeling van inlichtende 'nieuwstydighe' via commentaar en toelichting tot het hedendaagse, universeel in en voorlichtende, ook ontspanning en verstrooiing biedende dagblad, een evolutie van ambachtelijk tot industrieel produkt".

Het feit dat uitvoerig wordt ingegaan op de ingrijpende veranderingen die de Nederlandse dagbladpers tijdens de laatste vijftien jaar heeft ondergaan, geeft aan deze "Geschiedenis" ook een vrij actueel tintje. Het

beschrijvend gedeelte wordt afgesloten met een 35-tal bijlagen (bijna 100 pagina's) die naast het traditionele cijfermateriaal ook interessante overzichtstabellen en andere feitelijke gegevens bevatten. Een zeer uitgebreide bibliografie en een handzaam zaken- en personenregister maken van deze boeiende historische studie ook een nuttig naslagwerk.

W.V.d.b.

Hans Mathias KEPPLINGER (Hrsg.),
Angepasste Aussenseiter. Was Journalisten denken und wie sie arbeiten,
Alber-Broschur Kommunikation Band 11,
Verlag Karl Alber, Freiburg, 1978, 284 blz.

Het is niet de eerste maal dat de Duitse journalisten - of deelgroepen ervan - doorgeleefd worden zodat de lezer min of meer verwacht herkauwde materie voorgezet te krijgen. Zeker als onder de 13 auteurs namen erug te vinden zijn zoals Hoffman-Lange, Kepplinger, Noelle-Neumann, Schönbach en Schulz en de thema's die aangesneden worden handelen over legitimatiegronden, politiek bewustzijn, sociale integratie, zelfstandigheid, opleiding, verantwoordelijkheid, vervreemding, enzoverder.

Het is dan ook voor de lezer des te aangenaamer vast te stellen dat hij met originele bijdragen geconfronteerd wordt. De waarde van de publikatie ligt echter niet in het aanbieden van verrassend nieuwe onderzoeksresultaten, maar in het verlenen van een wetenschappelijke basis aan de gegevens. Anders gesteld: intuïtieve vermoedens worden in een wetenschappelijk kleedje gestoken. Meteen wordt echter de vinger gelegd op het tere punt van de publikatie, namelijk in welke mate kan aan de gegevens een algemeen karakter gegeven worden of wat is de representativiteit van de verschillende steekproeven? Tussen de regels door kan bij enkele auteurs gelezen worden dat ze zich bewust zijn van dit probleem, te meer daar ze te maken hebben met sociologische afbakeningscriteria die niet allemaal strikt omschreven zijn. Niettemin kan de lezer onderkennen dat de verschillende onderzoekingen degelijk aangepakt werden. Negen bijdragen zijn de neerslag van examenwerken aan het Institut für Publizistik aan de Johannes-Gutenberg Universiteit te Mainz. Een opzet dat toe te juichen is. Met "Angepasste Aussenseiter" blijft de Alber-Broschur Kommunikation trouw aan haar image: degelijk werk op de markt te brengen.

C.L.B.

DIVERSE MEDIA

Elisabeth BERG und Bernhard FRANK,
Film und Fernsehen,
von Hase & Koehler Verlag, Mainz, 1979, 107 blz.

In 1978 werd door Infratest, een Duits instituut voor marktonderzoek, in opdracht van de Duitse televisie een onderzoek verricht naar de houding en de ingesteldheid van de bevolking tegenover bioscoopbezoek en televisiekijken.

De resultaten bevestigen de uitslagen van vroegere analyses: bioscoopbezoek is hoofdzakelijk een aangelegenheid van een overwegend jong, mobiel, "ausseroentiertes" publiek; ontcrachten van de vaak vermeende causale samenhang waarbij intens bioscoopbezoek noodzakelijk zou samengaan met incidenteel TV-kijken en omgekeerd.

Uit het onderzoek menen de auteurs dan ook te mogen concluderen dat bioscoop en televisie onmogelijk als alternatieve media kunnen fungeren wanneer hiermee bedoeld wordt dat het consumeren van het ene alternatief automatisch het verzaken van het andere zou veroorzaken.

K.H.

Willy HAAS,

De literaire wereld,

Meulenhoff, Amsterdam, 1978, 139 blz.

Als filmscenarioschrijver en uitgever van het weekblad 'Die literarische Welt' (1925-1933) was Willy Haas een bevoorrecht getuige om het Duitse cultureel-politieke leven in de jaren twintig en dertig te beschrijven. Op een boeiende maar zeer persoonlijke wijze vertelt hij over de opkomst van de Duitse film (met de 'Kammerspielfilme' en figuren als Greta Garbo, Wilhelm Murnau en Fritz Lang), over het theater (Max Reinhardt, Bertold Brecht) en de literaire wereld (Franz Kafka, Franz Werfe, Ernst Rowohlt, e.a.).

J.S.

Rudolf BRUN (Hrsg.),

Massenmedien spontan. Die Zuschauer machen ihr Programm,
Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1978, 118 blz.

In de inleidende nota wordt de lezer meteen duidelijk gemaakt dat de auteur(s) de passieve communicatie binnen de massamedia definitief veroordelen. "Die Massenkommunikationsmittel haben mit Kommunikation nichts zu tun".

Echte communicatie wordt pas mogelijk wanneer het publiek actief participeert in het communicatieproces.

Een theoretisch cultuurpolitieke benadering van interactiecommunicatie wordt in een laatste deel geconcretiseerd door een descriptief overzicht van een aantal bestaande mediasystemen, waarbij het tweerichtingsverkeer absolute voorrang krijgt.

K.H.

TWEERICHTINGSCOMMUNICATIE

Richard VEITH,

Talk-back TV: two-way cable television,
TAB Books, Blue Ridge Summit, 1976, 238 blz., geïll.

Deze publikatie, een bijgewerkte en uitgebreide versie van de masters' thesis van Richard Veith, tracht de lezer meer inzicht te geven in het verschijnsel van de "two way"- of "interactive television", waarbij het klassieke éénrichtingscommunicatieverkeer definitief verleden tijd schijnt te zijn.

Via een beschrijvende analyse van de voorbije en de lopende "two way cable television"-projecten in de VS, laat de auteur ons nader kennis maken met de diverse interactiemogelijkheden, die in de nieuwe televiesiecommunicatie besloten liggen.

K.H.

TAALWETENSCHAP

F. HAGER (Hrsg.),

Die Sache der Sprache. Beiträge zu einem sozialwissenschaftlichen Verständnis von Sprache,

J.B. Metzler, Stuttgart, 1977, 246 blz.

Uitgangspunt en bindend element in deze reader is de idee dat de taal de dimensie is waarin de socialisering zich voltrekt. De taalwetenschap wordt in deze optiek dan een sociale wetenschap en stelt zich pragmatisch op tegenover het reductionisme van de moderne linguïstiek.

Dit boek presenteert nu enkele van de verschillende richtingen die vanuit dit perspectief kunnen ingeslagen worden. Naast een (vertaalde) tekst van een van de vaders van het symbolisch interactionisme, de behaviourist G.H. Mead, vindt men er een opstel in terug over de relatie denken-spreken bij Piaget, een drietal teksten van psychoanalytische origine (waaronder een uitstekend overzicht van Lacans theorie), een studie over de manier waarop in de antropologie van A. Gehlen de oorsprong van een taal en handelen wordt gethematiseerd, en een bijdrage over de relatie tussen "IK-identiteit" en "rollen-identiteit" bij Habermas.

Mede dank zij een glossarium (bij de tekst van Piaget), een personen- en zaakregister en een uitgebreide bibliografie en voetnoten-apparaat, beantwoordt dit boek inderdaad aan de benaming "Arbeitsbuch" die het op de achterflap krijgt.

L.V.P.

John LYONS

Semantics 1 & 2

Cambridge University Press, London, 1977, 897 blz., 2 vols.

Ware het niet dat in de inleiding Lyons zelf een aantal semantische deelgebieden opsomt die hij onbesproken heeft moeten laten, men zou zeggen dat in dit magnum opus zowat alles aan bod komt wat over de betekenis van de taalprocessen te zeggen valt. Het eerste, meer algemene deel behandelt uitvoerig een aantal basisconcepten en theorieën en eindigt met een structurele analyse van de z.g. semantische velden en van de diverse relaties tussen de betekenisdragende eenheden in de taal. In het tweede gedeelte wordt naast de relatie tussen semantiek en syntaxis, vooral aandacht besteed aan de communicatieve contextualiteit van de taalprocessen, hun verwijzingsfunctie, de structuur van de taalhandelingen en de modaliteit waaronder een gezegde kan verschijnen. Alhoewel Lyons voor het grootste gedeelte een linguïst blijft en dus meestal geen pragmatisch-communicatieve benadering van de taal toepast, leveren deze twee volumes toch een

schat van bruikbaar materiaal op voor diegenen die de taal in haar communicatief functioneren willen onderzoeken. Vooral het tweede volume is in dit opzicht imposant te noemen.

L.V.P.

LITERATUURKRITIEK

Martien DE JONG,

Over kritiek en critici.

Lannoo, Tiel, 1977, 343 blz.

Martien De Jong is ongetwijfeld zeer belesen en een specialist op het vlak van de moderne nederlandstalige literatuurkritiek. Dit rijkelijk gedocumenteerde boek bevat o.a. een historisch overzicht van de twintigste-eeuwse literatuurkritiek, een (poging tot) typologie van verschillende soorten critici met een kritische bespreking van hun werk, en een uitvoerige bibliografie. Maar indien we De Jongs definitie van een 'goed criticus' - 'een goed criticus moet in staat zijn een afzonderlijke tekst te situeren en te evalueren in een bredere literaire context en culturele situatie' - op hemzelf toepassen, durven we besluiten dat hij een rommelig en weinig gestructureerd geheel afgeleverd heeft dat geenszins voldoet aan hogergenoemde criteria.

J.S.

MEDIARECHT

Peter SCHIWY und Walter J. SCHUTZ (Hrsg.),

Medienrecht. Stichwörter für die Praxis,

Luchterhand, Neuwied, 1977, 257 blz.

Opgedeeld in 42 basisbegrippen en 450 trefwoorden biedt dit 'verklarend woordenboek' een handig overzicht van de belangrijkste themata uit het mediarecht. Afgezien van de historische omkaderingen blijft de praktische bruikbaarheid van dit naslagwerk evenwel tot de Duitse Bondsrepubliek en Oostenrijk beperkt, aangezien de in beide landen bestaande juridische situatie als referentiepunt genomen wordt.

J.S.

ALLERLEI

Jan MORRIS (ed.),

The Oxford Book of Oxford,

Oxford University Press, Oxford, 1978, 402 blz.

De gerenommeerde Oxford-universiteit en haar gelijknamige uitgeverij bestaan 500 jaar. Deze jubileumuitgave wil deze verjaardag extra luister bijzetten. Aan de hand van krantenknipsels, notities en uittreksels uit boeken van illustere tijdgenoten en ex-studenten wordt een (bijwijlen boeiend, maar soms ook saai uitgesponnen) beeld opgehangen van de belangrijkste evenementen in haar geschiedenis.

J.S.